

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/227597,Izabela-Mazanowska-Mieszkańcy-Pomorza-i-Kujaw-w-Powstaniu-Warszawskim.html>
26.02.2026, 15:54

Izabela Mazanowska: Mieszkańcy Pomorza i Kujaw w Powstaniu Warszawskim

Powstanie Warszawskie, jedno z najbardziej doniosłych i równocześnie najtragiczniejszych wydarzeń w najnowszej historii Polski jest nieustannie przedmiotem badań i dociekań. Mimo to wiele wątków pozostaje nierozpoznanych.

[Powstanie Warszawskie](#)

01.08

Wielu uczestników Powstania Warszawskiego przed wybuchem II wojny światowej było związanych z Kujawami i Pomorzem. Wojna i okupacja spowodowały, że ludzie opuszczali swe miejsce zamieszkania i z różnych powodów znaleźli się m.in. w Warszawie. Zbrodnia pomorska 1939 i wysiedlenia z Pomorza i innych ziem wcielonych do III Rzeszy w znaczny sposób wpłynęły na przemieszczanie się ludności i zmianę miejsca pobytu. Podejmowano nierzadko tragiczne decyzje, aby uniknąć represji lub gdy było się przymuszonym przez administrację odpowiedzialną za realizację planu wysiedleń.

Podane w niniejszym tekście przykłady pokazują, jak wyglądały losy Polaków w czasie wojny. Często były do siebie podobne i nie pozostawiały wyboru. Wojenne losy bohaterów opisanych poniżej spina Powstanie Warszawskie, które stało się najważniejszym wydarzeniem w ich ówczesnym życiu. Nie są to naturalnie wszyscy mieszkańcy Kujaw i Pomorza, którzy uczestniczyli w Powstaniu. Dominują osoby, które z regionem były związane jeszcze przed wybuchem II wojny światowej.

Uchodźcy z Kujaw

Najbardziej poruszające są bez wątpienia losy dzieci, które zginęły w Powstaniu Warszawskim, zarówno cywile jak i uczestnicy walk. Z Inowrocławia pochodziło jedno z nich. Chłopiec nazywał się Andrzej Szwajkert.

Jego rodzina, podobnie jak wiele innych jesienią 1939 r. uciekła z rodzinnych Kujaw do Warszawy przed nacierającymi Niemcami. Andrzej Szwajkert jako dziesięcioletek wstąpił do Harcerskiej Służby Pomocniczej „Zawiszaków”, czyli do najmłodszego pionu Szarych Szeregów.

Rok później w 1944 r., jako jedenastoletni powstaniec o pseudonimie „Jędrus” pełnił służbę sanitariusza oraz roznosił pocztę i meldunki. 29 września 1944 r. został ciężko ranny odłamkiem pocisku czołgowego z okolic Cytadeli w kierunku Placu Inwalidów i ulicy A. Mickiewicza. Kilka godzin później zmarł na rękach swego ojca.

Migranci i wysiedleńcy z Warszawy

Krystyna Hojka z d. Hanula urodziła się 22 grudnia 1925 r. w Warszawie. Jej ojciec Zdzisław Hanula był urzędnikiem państwowym i ze względu na swoją pracę często przeprowadzał się wraz z rodziną. Pracował w Urzędzie Wojewódzkim w Toruniu, we Włocławku, był burmistrzem Chojnic. Tuż przed wybuchem wojny rodzina mieszkała ponownie w Toruniu. 3 września 1939 r. urzędnicy ewakuowali się z Torunia do Włocławka. Zdzisław Hanula zdecydował wówczas o dalszej podróży swojej rodziny. Tym razem do Warszawy, gdzie mieszkali krewni jego żony.

W lipcu 1944 r. dziewiętnastoletnia Krystyna Hojka wstąpiła w szeregi Armii Krajowej i została łączniczką w batalionie radiotelegraficznym „Iskra”. Była w stopniu starszego sierżanta. Warszawę opuściła wraz z ludnością cywilną. Wraz z rodziną została wywieziona do obozu pracy w München-Bernsdorf. Po wyzwoleniu obozu przez Amerykanów trafiła do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, gdzie poznała swego męża Jana Hojkę. Małżeństwo zamieszkało w Bydgoszczy w 1947 r. Krystyna Hojka zmarła w 2008 r.

W jakimś sensie do grona Pomorzan z powstańczym życiorysem zalicza się można Maria Danuta Jaczynowska, w środowisku historyków znana jako wybitna badaczka dziejów starożytności z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Urodziła się 17 lutego 1928 r. w Warszawie. Jej ojciec pracował jako nauczyciel, matka była urzędniczką. Maria Jaczynowska uczęszczała do Gimnazjum Żeńskiego Kowalczykówny i Jawurkówny w Warszawie. W wieku 15 lat wstąpiła do Szarych Szeregów. W Powstaniu Warszawskim uczestniczyła od 5 sierpnia jako sanitariuszka, ps. „Jadzia Kowalik” i „353”, w batalionie Ruczaj w Śródmieściu południowym, po przeszkoleniu sanitarnym i praktyce w szpitalu.

Przeżyła wojnę. W powstaniu zginęła jej starsza siostra Irena, również sanitariuszka. Jej rodzina nie powróciła do Warszawy. Maria Jaczynowska studiowała historię na uniwersytetach w Łodzi i w Warszawie. Od 1955 r. związała się z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu. Była wybitną znawczynią historii starożytnego Rzymu. Zmarła 21 lutego 2008 r. w Toruniu.

[Czytaj artykuł Izabeli Mazanowskiej *Mieszkańcy Pomorza i Kujaw w Powstaniu Warszawskim* na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Powstanie warszawskie

Artykuł



Zniszczone w czasie walk budynki przy jednej z ulic. Na pierwszym planie grupa powstańców idąca szeregiem wśród gruzów. 1944 r. (AIPN)